Het boek TOBIT
(2) Behoed de liefde

Vooraf

We zijn op het punt in het verhaal waar Tobias, de zoon van Tobit, door zijn vader op reis wordt gestuurd. Hij wordt begeleid door een engel op weg naar zijn familielid Raguèl wiens dochter Sara aan Tobias is beloofd. Deze Sara is echter al zeven maal uitgehuwelijkt, maar telkens stierf haar echtgenoot in de huwelijksnacht. Tobias komt met Raguél tot een huwelijksovereenkomst en gaat naar Sara om het huwelijk te voltrekken.

Lezing

Daarop zei Raguël: 'Neem haar dan nu tot vrouw, overeenkomstig de wet. Jij bent aan haar verwant, zij behoort aan jou. Moge de barmhartige God jullie een mooie toekomst geven.' Toen riep hij zijn dochter Sara, nam haar bij de hand en gaf haar aan Tobias tot vrouw met de woorden: 'Hier is mijn dochter, neem haar volgens de wet van Mozes tot vrouw en ga met haar naar je vader.' En hij zegende hen. En nadat hij ook zijn vrouw Edna erbij geroepen had, nam hij een blad papier en maakte de huwelijksovereenkomst op, die zij met hun zegel bekrachtigden. Toen begonnen ze aan de maaltijd. Daarna riep Raguël zijn vrouw Edna en zei haar: 'Zuster, maak de andere kamer gereed en breng Sara daar binnen.' Ze deed wat hij gevraagd had. Toen ze Sara in de kamer bracht begon het meisje te schreien, maar Edna droogde de tranen van haar dochter en zei: 'Wees flink, mijn kind. De Heer van hemel en aarde zal je na al je verdriet zijn genade betonen. Wees flink, mijn dochter.'
Na de maaltijd leidden ze Tobias naar Sara. Bij het binnengaan dacht Tobias aan wat Rafaël gezegd had. Hij pakte de wierookpan en legde het hart van de vis en de lever op de gloeiende as en er ontstond rook. Toen de demon de rook bemerkte, nam hij de wijk naar Opper-Egypte, waar de engel hem in boeien sloeg. Toen het paar in de kamer alleen was, kwam Tobias van het bed overeind en zei: 'Sta op, zuster, laten we bidden dat de Heer zich over ons ontferme.' En Tobias bad: 'Gezegend zijt Gij, God van onze vaderen en gezegend is uw heilige en heerlijke naam door de eeuwen heen. (…) Welnu, Heer, als ik mijn zuster hier tot mij neem, ga ik geen ongeoorloofde verbinding aan, maar ben ik trouw aan uw wet. Betoon mij uw barmhartigheid en laat mij aan haar zijde oud worden.' En Sara zei: 'Amen.' Daarop brachten zij samen de nacht door. Maar 's nachts stond Raguël op en ging een graf delven, want hij was bang dat ook Tobias gestorven was. Weer in huis gekomen zei Raguël tegen zijn vrouw Edna: 'Laat een van de dienstmeisjes eens gaan kijken of hij nog leeft. Zo niet, dan kunnen we hem begraven zonder dat iemand het merkt.' De dienstbode opende de deur, ging naar binnen en zag dat beiden sliepen. Zij ging weer naar buiten en meldde dat hij leefde. Daarop loofde Raguël God: (...) Gezegend zijt Gij, dat Ge u ontfermd hebt over twee eniggeborenen. Betoon hun uw barmhartigheid, Heer. Laat hun leven verlopen in gezondheid, vreugde en welzijn.' Vervolgens gaf hij zijn knechts opdracht de grafkuil dicht te gooien. Daarna richtte hij voor het paar een bruiloft aan van veertien dagen lang.

Tobit 7,12b-16. 8,1-5a.7-15a.17-19 (Willibrordvertaling 1975)

Overweging

Dit verhaal doet bij de 21e-eeuwse lezer toch wel wat wenkbrauwen fronsen. Tobias wordt door zijn vader uitgestuurd om te trouwen, maar een echt aantrekkelijke partij lijkt Sara niet te zijn. Zijn zeven voorgangers stierven immers allemaal in de eerste huwelijksnacht. En er moeten demonen uitgedreven worden vooraleer het tot een ogenschijnlijk ‘happy end’ komt. Is dit verhaal nog wel relevant in onze tijd?

We vonden inspiratie in een artikel van Sophie Veulemans in Collationes. Daarin ontwikkelt ze de stelling dat een traumatische ervaring in het verleden de toekomst kan hypothekeren, en in het geval van een koppel, hun gezamenlijke toekomst. Dit verhaal kan gelezen worden als een Bijbelse wegwijzer om binnen een liefdesrelatie 'onder de tijdsboog van de ander te gaan staan' en de andere nabij te zijn waardoor een toekomst mogelijk wordt.

Sara is getekend door wat haar overkomt, de demon die elke mogelijke levenspartner al in het huwelijksbed doet sterven. Vorige week hoorden we dat ze daarom haar echtgenoten in de dood wilde volgen. De demon staat hier symbool voor het lijden dat bij het leven hoort. En merk op, nergens wordt een verklaring gegeven voor de aanwezigheid van dat lijden. Zij noch haar familie hebben gezondigd, nergens wordt de keuze van vorige partners voorgesteld als tegen de wil van God...

Iedereen die te maken krijgt met verlies en spanningen in relatie, gezin of vriendschap… allen die bezorgd zijn om hun toekomst zullen zich ongetwijfeld in Sara herkennen. Haar emotionele wonden staan symbool voor de kwetsuren van ieder mens zodat iedereen die met een pijnlijk verleden kampt zich met haar kan identificeren. Het verhaal toont ook hoe de trauma's ongewild worden binnengebracht in relaties, hier in een liefdesrelatie maar even goed in intense vriendschap, de relatie met je kinderen of met collega's…

Tobias beseft dat als zijn liefde voor Sara kans op slagen wil hebben zij een plaats moet geven aan haar pijnlijke verleden. Sophie Veulemans legt hier de brug met Levinas: door en vanuit de pijn die iemand vanuit zijn verleden meedraagt wordt de ander tot verantwoordelijkheid geroepen, zelfs wanneer men niet de oorzaak van het lijden was of wanneer men de ander in die periode niet kende.

Het lijkt op het eerste zicht nogal een radicale stelling, maar we kennen allemaal concrete voorbeelden die dit proces illustreren. Je partner kan ziek worden, al dan niet door eigen keuzes uit het verleden. Of je partner had schulden die de ander met de vraag confronteren of je ook dit verleden wil helpen dragen. Kinderen uit vorige relaties zijn een heel ingrijpend appèl om zowel het kind als de partner niet in de steek te laten maar 'ja' te zeggen. En wat met psychische kwetsuren of de gevolgen van intrafamiliaal geweld uit het verleden die relaties in al hun vormen beïnvloeden?

Het zijn dat soort vragen waarmee Tobias geconfronteerd wordt. Hij heeft geen aandeel in het lijden in haar verleden, maar ervaart in zijn relatie met Sara een oproep om haar niet in de steek te laten. Zijn aanvaarding van de opgave om Sara tot herstel te laten komen kan gelezen worden als een Bijbelse wegwijzer voor koppels 'onderweg'.

Wat in dit stuk van het verhaal éénrichtingsverkeer lijkt is in de praktijk van relaties altijd een wederkerige dynamiek. Ook Tobias heeft een verleden, dat van invloed is op Sara. In een ander stuk van het verhaal steunt zij hem in het verdriet dat hij ervaart omdat zijn vader blind wordt.

Op dit punt geeft het boek Tobit een waardevol inzicht mee. Hoewel Sara een veel moeilijker realiteit met zich meedraagt dan Tobias en hij een grotere inspanning moet leveren om haar bij te staan heeft de Bijbelse schrijver ook oog voor wat zij hem te bieden heeft. Door te huilen bij Tobias' droevige verhaal kan zij weliswaar niets aan de situatie op zich veranderen, maar laat ze wel merken dat ze mee-leeft.

De Bijbelse auteur geeft hier aan dat een relatie niet alleen bedacht mag zijn op het willen helpen, maar dat men ook aandacht moet hebben voor wat de ander, hoe klein ook, wil teruggeven. Alleen zo kan men scheefgroei in de relatie voorkomen waarbij de één zorgverlener van de ander wordt.

Twee randbemerkingen nog. Ten eerste mag niet verwacht worden dat de ander zijn/haar kwetsuren snel blootgeeft. Het vergt tijd om de ander toe te laten in die regionen waar je je het meest kwetsbaar hebt gevoeld. Dit proces van overgave kan je aanmoedigen maar niet 'organiseren'. In de Tobitnovelle komt dit tot uiting in het feit dat Sara Tobias niet overvalt met haar verdriet. Bij de eerste ontmoeting toont ze zich als een vrolijke jongedame, maar wanneer Tobias met haar de nacht ingaat, ontdekt hij hoe diep haar kwetsuren reiken.

Ten tweede is het verleden ook onze rijkdom, wat betekent dat wie onder de tijdsboog van de ander gaat staan ook en misschien vooral de schoonheid ervan mag ervaren. Tobias wordt door zijn schoonouders als hun zoon beschouwd, terwijl Sara door haar schoonouders als een dochter omarmd wordt. Partners kunnen op die manier binnentreden in de rijkdom van een warm verleden, nieuwe tradities of andere rituelen.

'De liefde behoeden' door 'onder de tijdsboog van de ander te gaan staan'…. begon bij ons op 14 oktober 1990. Die avond brachten we elk ons verleden mee en jij was dapperder dan ik om ook kwetsuren aan te raken… maar we zijn dan ook nog maar 32 jaar ver. Deze Bijbelse handleiding voor relaties heb ik gelezen als een bevestiging van wat ik al die tijd heb mogen voelen en nog lang hoop te mogen ervaren. Dat we elkaar wel nabij kunnen zijn in onze kwetsuren, elkaar kunnen uitnodigen om hulp te zoeken en dat proces actief kunnen bemoedigen. Maar we weten ook dat in tegenstelling tot in het verhaal, de andere niet altijd kan veranderen of genezen: ook dat aanvaarden is echte liefde.

Patrick Delanoeye
De Lier, Brugge, 12 februari 2023

Bron: Collationes – 38e jaargang, nr. 3, september 2008 – 'Tussen vandaag en morgen staat gisteren. Tobit 7-8 als Bijbelse wegwijzer voor koppels onderweg. Blz. 263 - 292